

Programové tézy pre posilňovanie čitateľskej gramotnosti, budovanie vzdelanostnej ekonomiky a podporu dynamického knižného trhu:

Nespočetne veľa štúdií dokazuje, že knihy a čítanie majú pozitívny vplyv na vzdelávanie a rozvoj spoločnosti. Slovensko skončilo spomedzi 60 krajín až na 30. mieste v ukazovateli Kultúrnej vitality národa. Tá zahŕňa viaceré vzdelanostné správania: počet knižníc (vedeckých, verejných, školských), počet kníh v nich, priemernú dĺžku štúdia, rovnocennosť počas štúdia (myslia sa tým rozdiely vo výsledkoch detí z bohatého a chudobného prostredia), prístup k internetu, počet novín a časopisov a takisto vnímaná hodnota čítania.

Zároveň je dokázané, že deti rodičov, ktorí majú doma mnoho kníh majú zhruba o 20% vyššiu pravdepodobnosť, že ukončia univerzitu. Dieťa, ktoré vyrastá v domácnosti, kde je aspoň 25 kníh, bude v priemere študovať o 2 roky dlhšie, ako jeho rovesník, ktorý má obmedzený prístup ku knihám. Počet kníh v domácnosti je silnejším faktorom na vzdelanie dieťaťa než vzdelanie rodiča.

Je nepochybné, že rozvoj vzdelania a budovanie vzdelanostnej ekonomiky vedie aj v dnešnej digitálnej dobe cez prístup ľudí k literatúre a čítaniu. Preto Zdrúženie vydavateľov a kníhkupcov Slovenska predkladá relevantným politickým stranám a hnutiam na Slovensku na diskusiu tieto programové tézy.

1) Kultúra ako prioritná oblasť pri rozvoji spoločnosti

Rezort kultúry je dlhodobo vnímaný ako nepodstatný a neatraktívny – finančne i obsahovo. Kultúra a vzdelanosť pritom nepochybne zohrá v ďalšom smerovaní Slovenska významnú úlohu. Schopnosť vnímať kultúru a porozumieť svetu je najjednoduchšou bariérou voči extrémizmu a falošným správam. Politické elity by mali kultúru vnímať ako prioritnú oblasť rozvoja a tomu by mali prispôbiť svoju personálnu politiku. V čase fungujúceho a rastúceho hospodárstva je čas priblížiť sa k objemu rozpočtu rezortu kultúry, aký je v rozvinutých krajinách bežný.

2) Podpora knižníc a uľahčovanie prístupu ľudí ku knihám

Funkčné knižnice sú základom pre prístup znevýhodnených skupín obyvateľstva ku kultúre a vzdelaniu. Kultúrny štát podporuje rozvoj obecných a mestských knižníc a chápe dôležitosť zriadenia a podpory školskej knižnice v každej základnej a strednej škole. Štát by tiež mal vyčleniť investičné prostriedky adresne určené na rozvoj knižníc ako centier miestnej kultúry a vzdelanosti a zjednodušiť prístup knižníc k podpore zo strany miestnych potenciálnych donorov. Prístup k literatúre dokázateľne pomáha vyrovnávať sociálne rozdiely.

3) Otvorenie trhu s učebnicami

Dynamický trh s učebnicami napomáha neustálemu tlaku na vydavateľov, aby učebnice modernizovali, dopĺňali a revidovali. Jednotný štátom kontrolovaný trh s učebnicami deformuje prístup žiakov a študentov k novým informáciám a vzdelávacím metódam, súčasne vytvára priestor pre korupčné a netransparentné rozhodovanie.

4) Zníženie sadzby DPH na ďalšie formy kníh a literatúry

Čítanie je najjednoduchšou cestou ku vzdelaniu, ale aj ku rozvoju kreativity a kritického myslenia. Štáty EÚ vrátane Slovenska sa zhodli na tom, že žiadna forma čítania nesmie byť daňovým systémom znevýhodnená. Preto sa štáty zaviazali daňovo popri klasických tlačенých knihách (ktoré sú na Slovensku zaradené v sadzbe 10%) zvýhodniť aj iné formy kníh - elektronické knihy, audioknihy - ako aj ostatné druhy tlačенých nositeľov vzdelanostného obsahu, napríklad atlasy alebo noty. Zjednotenie sadzby DPH na všetky tieto položky by malo prakticky nulový dopad na štátny rozpočet, ale odstránilo by jednu z existujúcich bariér pre vydávanie i pre prístup ku knihám.

5) Uznanie postavenia a úlohy vydavateľov

Nová európska smernica pre autorské právo prvý krát zadefinovala nezastupiteľnú funkciu vydavateľstiev pri tvorbe kníh. Veľké množstvo titulov vzniká vďaka iniciatíve a investícii vydavateľstiev, ktoré podporujú autorov v tvorbe, spolupracujú s veľkým množstvom odborníkov pri príprave knižných titulov a nesú - najmä na menších trhoch - často nemalé riziko. (Podľa údajov FEP, Európskej federácie vydavateľov, je iba jeden z desiatich vydaných titulov ziskový. Úspech tohto titulu spolufinancuje nekomerčné alebo neúspešné tituly, bez ktorých by knižný trh bol chudobnejší.) Vydavatelia by preto v zmysle novej smernice mali požívať v niektorých oblastiach podobné práva ako autori. V našich podmienkach by v prvom rade mali mať opäť možnosť podieľať sa na rozdeľovaní prostriedkov z reprografického fondu, o ktoré pred pár rokmi na základe interpretácie jedného európskeho súdneho rozhodnutia prišli.

6) Zjednodušenie prístupu kultúrnych inštitúcií a organizácií k súkromným zdrojom

Už roky sa neefektívne diskutuje o potrebe existencie zákona, ktorý by definoval pravidlá súkromného a firemného sponzoringu kultúry, školstva alebo športu. Diskusia väčšinou končí nevyslovenou obavou politikov z toho, že sponzoring by sa stal len formou umelej optimalizácie daňových výsledkov. Akoby sa pritom zabúdalo, že 79% z venovaných prostriedkov (pri daňovej sadzbe 21%) dáva sponzor naozaj zo svojho. Je čas vytvoriť podmienky na to, aby súkromní donori mohli suplovať to, čo štát zanedbal a často aj naďalej zanedbáva.

7) Aktualizácia zákona o povinných výtlačkoch

V dávnej, analógovej minulosti slúžil systém archivácie exemplárov všetkých vydaných kníh na to, aby v prípade požiarov a iných pohrôm zostala zachovaná historická pamäť národa. V dnešnej dobe, kedy SNK všetky tituly digitalizuje a regionálne knižnice bojujú s nedostatkom priestorov pre archiváciu kníh, ktoré podľa zákona nesmú vypožičiavať, je počet tzv. "povinných výtlačkov" u nás anachronizmom a nemá páru ani v ostatných krajinách. Zákon o povinných výtlačkoch je potrebné aktualizovať pre digitálnu éru a vydavateľstvá, ktoré sú súkromne podnikajúcimi subjektami, oslobodiť od nehoráznej požiadavky suplovať archivačnú úlohu štátu.

8) Modernizácia systému umeleckých fondov

Ďalším z fosílnych zákonov platných v oblasti knižnej kultúry je Zákon o umeleckých fondoch, na základe ktorého vydavateľa z každého honoráru strhávajú autorom odvod do týchto fondov. Domnievame sa, že myšlienka solidárneho financovania medzi autormi je správna a aktuálna, mala by však prebiehať dobrovoľnou formou a nie ako skryté dodatočné zdanenie, ktorého agendu štát preniesol na vydavateľov.

9) Podpora slovenských kníh vydávaných v zahraničí

Počet prekladov slovenských kníh do cudzích jazykov trvale rastie. Vzhľadom na nízku viditeľnosť v zahraničí našej literatúry a kultúry vôbec je však trvale potrebné zdokonaľovať systém podpory zahraničným vydavateľom pri vydávaní slovenských kníh. Fond na podporu prekladov slovenských kníh SLOLIA by mal mať istotu rozumne rastúceho objemu disponibilných prostriedkov na túto činnosť.